

Список літератури

1. Грицаєнко М.І. Вплив соціального капіталу громади на «зелене» зростання країни. *Зелена економіка та низьковуглецевий розвиток: міжнародний та національний вимір*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. м. Київ, 4 грудня 2020 р. Київ : Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління, 2020. С. 43-46.
2. Грицаєнко М.І. Місце соціального капіталу у формуванні та об'єднанні територіальних громад. *Бізнес Інформ*. 2017. №8. С. 116-123.
3. Грицаєнко М.І. Соціальний капітал територіальних громад та їх об'єднань. *Modern Economics*. 2017. №4. С. 63-74.
4. Грицаєнко М.І. Соціальний капітал у розвитку територій. *Перспективи розвитку територій: теорія і практика*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених, Харків, 19-20 листопада 2020 р. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. С. 127-130.
5. Hrytsaienko M., Hrytsaienko H., Andrieieva L. and Boltianska L. The Role of Social Capital in Development of Agricultural Entrepreneurship. *Modern Development Paths of Agricultural Production*. 2019. pp. 427-440.

Дудяк Н.В.

к.е.н., доцент

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м.Херсон*

Яценко В.М.

к.т.н., доцент

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м.Херсон*

Мартинов І.М.

асистент

*Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м.Херсон*

РИЗИКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ НА МЕЛІОРОВАНИХ ЗЕМЛЯХ

Херсонська область є територією ризикованого землеробства, що позначається на результатах ефективності сільського господарства. Дефіцит природного вологозабезпечення з одного боку істотно погіршує агроресурсний потенціал, а з другого, створює об'єктивні економічні та технічні передумови для стабільного та ефективного функціонування зрошувальних систем[1]. Займаючи лише 14 % загальної площі

сільськогосподарських угідь, меліоровані землі забезпечували на той час виробництво 20 % продукції рослинництва.

Протягом ХХ століття активно відбувається будівництво, розвиток меліорації земель і зрошення в зонах з недостатнім природним водозабезпеченням. Цей процес звичайно не оминув і Україну, завдяки державній підтримці зрошення перетворилось на впливовий складник сільськогосподарського виробництва в південних регіонах України, зокрема в Херсонській області, де зрошення стало основою створення потужних зон сільськогосподарського виробництва[2].

Під час реформування аграрного сектору економіки меліоровані землі і зрошуване землеробство зазнало втрат. Розпаювання земель, відсутність державного фінансування на реконструкцію зрошувальних систем, припинення виробництва дощувальної техніки, неправомірне розукомплектування внутрішньогосподарської меліоративної мережі призвело до скорочення використання площ зрошуваних земель.

В зв'язку з високим рівнем як антропогенного, так і техногенного навантаження на меліоровані землі Херсонської області, виникає цілий ряд екодеструктивних процесів, які визначають існуючий стан земель, один з яких це підтоплення території.

Природні умови Херсонської області та меліоративні заходи впливають на розвиток процесів підтоплення. За останні десятиріччя процес підтоплення активно розвивається і досяг критичного стану, здатного призвести до виведення великих земельних масивів з сільськогосподарського використання.

У Херсонській області значна зона постійного підтоплення розташована на північному заході, процесом підтоплення уражена південна частина області, право - і лівобережна пригірлова частина р. Дніпра. Площа підтоплення в області на 01.01.2020 року дорівнює - 11297 км², або 40% від всієї площі області.

Досліджуючи динаміку розвитку процесів підтоплення при порівнянні даних за 1981 рік та за 2020 рік, можемо зробити висновок, що майже в усіх адміністративних районах Херсонської області відзначено зростання площ підтоплення порівняно з 1981 роком. Найбільш уражені процесом підтоплення південно-західні (Голопристанський, Білозерський, Скадовський, Каланчацький) та північно-західні (Великоолександрівський та Високопільський) райони, які за коефіцієнтом ураження відносяться до катастрофічних. Лише Нижньосірогозький район має коефіцієнт ураження 9 % і відноситься до середньої категорії небезпеки.

Визначальним чинником розвитку процесу підтоплення на території області є інтенсивне і довготривале проведення водних меліорацій (експлуатація великих іригаційних каналів і зрошувальних систем).

Підвищення рівня ґрунтових вод сприяє водонасиченню ґрунтів зони аерації, погіршує їх фізико-механічні властивості, що призводить до розвитку негативних явищ, які впливають на стан будівель та споруд, збільшують сейсмічність територій на 1 - 2 бали.

Природний режим підземних вод зберігся лише в північних і північно-східних районах, а також на окремих ділянках лівобережжя р. Дніпро - у районі Олешківських пісків.

Техногенні чинники (гідротехнічне та меліоративне будівництво, включаючи будівництво Каховського водосховища та значної кількості водойм і ставків місцевого значення, розвиток великого і малого зрошення, у тому числі і поливи присадибних ділянок, нераціональна і технічно невідповідна умовам водовідведення організація території в населених пунктах, переважне розміщення останніх в пониззях балок, подів, біля узбережжя річок та моря, відсутність систем водовідведення та каналізації в них), які спричинили регіональний підпір підземних вод, підняття рівнів ґрунтових вод на масивах зрошення та в населених пунктах, формування в межах останніх замкнутих, обмежених насипами доріг, що виконують функцію водоприймачів поверхневих вод, внаслідок чого природна схильність Херсонської області до розвитку процесів підтоплення та затоплення була значно підсилена. Ця схильність не ліквідується навіть влаштуванням систем захисного горизонтального та вертикального дренажу, особливо за умови залпових, великих за обсягами, але короткочасних надходжень води у періоди аномально великих опадів.

Системи вертикального дренажу побудовані у 1970-1980 роках і відмічається значний фізичний знос свердловин водозниження, кольматація їх фільтрової частини та зменшення, у зв'язку з цим, їх проектних дебетів призвели до зменшення контурів дренажу. На даний час з 925 свердловин більше 580 відпрацювало понад 20 років. Крім того, з 312 свердловин водозниження відкачується вода мінералізацією понад 3 г/л, у тому числі більше ніж 10 г/л – 136 шт.

Внаслідок поєднання в часі та просторі дії чинників природного і техногенного походження на Херсонщині сформувались виключно сприятливі умови для розвитку процесів підтоплення і, особливо, поверхневого затоплення.

В цілому по процесу підтоплення у 2020 році у порівнянні з попередніми роками на ділянках з природними умовами формування процесу спостерігається незначне коливання РГВ з загальною тенденцією до підвищення рівня.

На ділянках з природним режимом формування підтоплення основним фактором є середньорічна кількість атмосферних опадів, тренд графіків коливання яких співпадає з амплітудою багаторічних коливань РГВ з відставанням на 0,5-1,5 роки.

На ділянках з техногенним режимом формування підтоплення в останні роки спостерігалася тенденція до стабілізації, або незначного зниження РГВ, але у 2020 році відмічається тенденція до регіонального підвищення РГВ по спостережним свердловинах в цілому, що може викликати в подальшому зростання площ підтоплених масивів. Для забезпечення еколого-безпечного рівня ґрунтових вод і запобігти негативним наслідкам підтоплення меліорованих земель необхідно розробити відповідні еколого-меліоративні заходи та реалізувати їх за допомогою організаційного та еколого-економічного механізмів.

З позиції стійкого розвитку меліорованих земель, еколого-економічний механізм, це – сукупність елементів, принципів, правових норм, методів та інструментів, які направлені на гармонійне досягнення соціально-екологічних та економічних цілей стійкого розвитку меліорованих земель[3]. Розробка та впровадження еколого-економічного механізму щодо забезпечення стійкості еколого-економічних меліорованих земель, можлива за рахунок впровадження системи екологічного менеджменту відповідних структурних складових. Еколого-економічний механізм повинен включати інструменти досягнення стійкого розвитку та забезпечення ефективного використання меліорованих земель за допомогою методів досягнення стійкого розвитку; удосконалення законодавчо-нормативне та інституційно-інформаційне забезпечення переходу на шлях сталого розвитку та стійкого розвитку меліорованих земель.

Список літератури

1. Вдовенко Н. М. Методичне забезпечення розвитку галузей аграрного сектору економіки / Н. М. Вдовенко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – 2014. – № 3(44). – С. 43–48.
2. Хвесик М. Парадигмальний погляд на концепт сталого розвитку України / М. Хвесик, І. Бистряков // Економіка України. – 2012. – № 6. – С. 4-12.
3. Яремко Ю. І. Концептуальний підхід та еколого-економічні принципи сільськогосподарського землекористування меліорованих земель / Ю. І. Яремко, Н. В. Дудяк // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2015. – № 1. – С. 74–80.

Коваль О. В.

аспірант

*Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк*

Мельнійчук М. М.

к. геогр. н., доцент

*Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк*

ХАРАКТЕРИСТИКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ВАРАСЬКОЇ МІСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Територія Вараського району Рівненської області знаходиться в межах західної частини Українського Полісся – Волинського Полісся, тому тут є велика кількість унікальних природних об'єктів – озера, водноболотні угіддя міжнародного значення, багатовікові ліси тощо. Більшість таких територій та об'єктів охороняються, але важливо встановити ефективність наявної природоохоронної мережі та за необхідності, оптимізувати її.

До питань дослідження природно-заповідних об'єктів на території Рівненської області звертались Т. Л. Андрієнко, В. А. Бачук, Н. О. Волошинова, Ю. М. Грищенко, Г. М. Антонова, П. Д. Колодич, Г. М. Микитин, М. М. Мельнійчук, Т. П. Безсмертнюк, І. М. Коротун, Л. К. Коротун та багато інших вчених. До питань дослідження ефективності функціонування природно-заповідних об'єктів на території звертались І. П. Ковальчук, Ю. М. Андрейчук, Б. С. Жданюк, О. В. Коваль [3]. Однак, досліджень щодо ефективності функціонування природно-заповідного фонду новоутворених об'єднаних територіальних громад та районів немає.

Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» природно-заповідний фонд являє собою ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, яким відповідно до закону надано статус територій та об'єктів природно-заповідного фонду [2].

Вараська міська громада – об'єднана територіальна громада у Вараському районі Рівненської області адміністративним центром у місті Вараш. Була утворена 26 жовтня 2018 року шляхом приєднання Заболоттівської сільської ради Володимирецького району до Вараської міської ради обласного значення. У сучасних межах утворена заново 12 червня 2020 року шляхом об'єднання Вараської міської ради Рівненської області, Більськовільської, Заболоттівської, Мульчицької,